

פרופסור לכלכלה פוליטית ויחסים בינלאומיים,
המכללה האקדמית תל אביב-יפו.

פרופ' אריה
קרמף

הקפיטליזם

שאחרי הקורונה:

מה עם הגלובליזציה?

משבר הקורונה העצים את ההתנגשות בין שני עולמות ערכים, שהם חלק בלתי נפרד מן הקיום האנושי במאתיים השנים האחרונות: עולם הערכים הקושר את האדם לקהילה המקומית שלו, שגורלו כרוך בגורלה, ועולם הערכים הקושר את האדם לקהילה הגלובלית. רבים מתארים את ההיסטוריה האנושית כתנועת מטוטלת בין שני עולמות הערכים הללו: תנועה בין המקומי והגלובלי. בתקופות מסוימות המערכת העולמית נוטה אל הקוטב המדינתי, כאשר מדינות מגדירות את האינטרסים הלאומיים כניגוד לאינטרסים של הקהילה הבינלאומית, ופועלות בהתאם; ובתקופות אחרות, הקהילה הגלובלית נתפסת כאמצעי לקידום האינטרסים המשותפים ופתרון בעיות קולקטיביות בינלאומיות. על אף שנוח להסביר באמצעות מטפורת המטוטלת מגמות היסטוריות מסוימות, יש בה גם כדי להטעות. היא מציגה את המקומי והגלובלי כאלטרנטיבות: אם אנחנו מפנים את המבט פנימה, הרי שבהכרח גבינו מופנה אל הגלובלי.

במאמר זה אבקש לטעון, בעקבות אחרים שעשו זאת לפני, כי התפיסה שלפיה ניתן לפנות אל המקומי ולהפנות גב לגלובלי היא ביטוי להכחשה של המצב הקיומי האנושי בעת הנוכחית, שהוא מצב גלובלי. כתחליף למטפורת המטוטלת, אני רוצה להציע את מטפורת החצר המשותפת: כאשר אדם מחליט להשקיע את מאמציו בטיפוח דירתו, הוא יכול ורשאי להזניח את החצר המשותפת, אך הוא לא יכול להכחיש את קיומה. השאלה שעומדת על הפרק אינה עוסקת בעצם קיומה של החצר המשותפת, אלא באופן שבו מתארגנים השכנים לטפל בה ולעצב אותה. כל זאת בידיעה כי ההזנחה של החצר המשותפת תוביל בסופו של דבר לפגיעה בכל הדיירים.

המאמר פותח בסקירה היסטורית של היחסים בין המקומי והגלובלי, ממשיך בהשלכות שהיו למשבר הקורונה על יחסים אלו, ומסיים במספר הערכות והמלצות לעתיד.

**המודל
הווסטפליאני
הגלובליזציה**

המודל הווסטפליאני של המערכת העולמית הוא דימוי מקובל להמשגה של היחסים בין המקומי והבינלאומי, לפחות עד עידן הגלובליזציה. על פי מודל זה, המערכת הבינלאומית מורכבת ממקבץ של מדינות ריבוניות, שכל אחת מהן חולשת על טריטוריות מוקפות בגבולות מוסכמים. מתוקף ריבונותן, המדינות מסדירות את הכלכלה המקומית, וגם את מעבר האנשים, הסחורות וההון דרך הגבולות. תהליכי הדמוקרטיזציה והליברליזציה במאות השמונה-עשרה והתשע-עשרה, ריככו את המודל הווסטפליאני, אך לא שינו את העקרון היסודי שלפיו קיימת הלימה בין הסמכות הפוליטית – קרי, הריבונות – הטריטוריה, הגבולות הכלכליים והאוכלוסייה. כלומר, ביסוד המודל הווסטפליאני עומדת ההנחה שכל דבר בעולם נתון לשליטתה של מדינה ושל מדינה אחת בלבד. היחסים בין היישויות הטריטוריאליות הללו מהווים את המרחב הבינלאומי.

אולם, לכל גבול שני צדדים, וריבונותה של מדינה תקפה רק בצד אחד שלו. לכן, כל עוד מדינות אינן אוטמות עצמן ביחס לתנועה של סחורות, הון, אנשים ורעיונות, הן נדרשות לשתף פעולה ולהגיע להסכמות בנוגע לכללים המסדירים את התנועה דרך הגבולות. לכן, כבר במסגרת המודל הווסטפליאני הריבונות של המדינות אותגרה על-ידי כוחות כלכליים. העובדה שלמדינות יש אינטרס משותף לקיים קשרי מסחר ביניהן, חותר תחת מושג הריבונות הפורמלית. כך, מדינות נדרשות לוותר על מידה של ריבונות כדי להנות מן היתרונות החומריים הנובעים מעסקאות כלכליות בינלאומיות. תקופות שבהן התנועה של אנשים, סחורות והון הייתה אינטנסיבית מכונות תקופות גלובליות. הגלובליזציה יוצרת יחסי תלות בין מדינות המתבטאים בכך שגורלם, עושרם ורווחתם

של אזרחים במדינה אחת, תלויים בגורלם, עושרם ורווחתם של אזרחים במדינות אחרת. התלות ההדדית הזו יכולה להוביל להתפתחות של יחסי קרבה, ידידות, סולידריות ופיתוח של זהויות טרנס-לאומיות או ליחסי עוינות וטינה. ניתן אם כן לומר כי קיים מתח מובנה בין העיקרון הגיאופוליטי והטריטוריאלי של הריבונות, וההגיון הכלכלי שיוצר תלות הדדית בין המדינות ומחורר את הגבולות.

אולם המתח המובנה שבין ההגיונות – הטריטוריאלי והכלכלי – אינו מוציא את העובדה ששתי צורות ההגיון גם תלויות זו בזו. כאשר ההגיון הטריטוריאלי הופך להיות מוחלט, הוא מביס את עצמו וקורס. באותה מידה, גם כאשר ההגיון הכלכלי מחסל לחלוטין את הטריטוריאלי, הוא יפרק את התשתית המדינית שקיומה הכרחי לתפקודו של השוק. יתר על כן, ההגיון הטריטוריאלי אינו עומד בהכרח בניגוד לגלובליזציה. מדינות המבקשות לייצב את הסביבה הבינלאומית שבה הן פועלות מקדמות הסדרים בינלאומיים – הסכמים דו-צדדיים (bilateral) או רב-צדדיים (multilateral). הסכמים אלו מובילים להקמה של ארגונים בינלאומיים, שהם בעלי מעמד אוטונומי חלקי ביחס למדינות. ההסכמים הבינלאומיים והמוסדות הבינלאומיים הם חלק מן התשתית המוסדית המסדירה את היחסים בין המדינות ואת התנועה בין המדינות של סחורות, הון ואנשים. ההקמה של התשתית המוסדית היא ההיבט הפוליטי והמוסדי של הגלובליזציה.

אם כן, את היחסים בין ההגיונות הכלכלי והטריטוריאלי ניתן לתאר כתנועה כפולה, במונחים של קארל פולני. מחד תנועה של התפשטות ההגיון של השוק (marketization) המחורר את הגבולות וחותר תחת הריבונות ומאידך תנועת הנגד, שבמסגרתה מדינות פועלות בשדה הבינלאומי כדי להסדיר ולהגביל את כוחות השוק, ולעיתים כדי לעודד ולייצב אותו. כאשר אנו מדברים על הקפיטליזם הגלובלי, עלינו לדמיין את התנועה הכפולה הזו של שווקים ומדינות הנאבקים זה בזה והמשרתים זה את זה.

תנועות השמאל נוטות לראות בתנועה לקראת השוק גורם שלילי הפוגע ברקמה האנושית החברתית ואילו אל תנועת הנגד הן מתייחסות כאל גורם חיובי של הגנה על החברה האנושית. חלוקה נורמטיבית זו מושפעת מן המחשבה המרקסיסטית או ליתר דיוק מפרשנות מרקסיסטית פשטנית, הרואה בשוק את אחד הגורמים היסודיים לסבל האנושי, ומייחסת למדינה את הפתרון. הרעיון של התנועה הכפולה דוחה את הדיכוטומיה המוסרית בין השוק המזיק והמדינה המגוננת. תנועת הנגד, התנועה נגד השוק, יכולה לייצר אי-צדק וסבל גדולים יותר מזה שמייצר השוק. למשל, הקולוניאליזם היה סוג של סדר עולמי אשר הסדיר את התנועה של סחורות, הון ובני אדם, ובמובן זה הוא לא היה חלק מכוחות השוק, אך עיצב בפועל את התנועה של הגלובליזציה היא קונפיגורציה של ההגיונות הכלכלי והטריטוריאלי בהקשר היסטורי מסוים. ההגיונות הללו הם תמיד בינלאומיים או גלובליים במובן זה שלא ניתן להבין את הקפיטליזם במדינה נתונה, ללא התייחסות למיקום שלה במערכת הבינלאומית. יש לזכור שהמצב האנושי במאתיים השנים האחרונות הוא תמיד גלובלי, וזה לכשעצמו אינו מוביל לדטרמיניזם כלכלי, כפי שסבורים כלכלנים רבים. הגלובליזציה לא מאלצת אותנו לאמץ מודל כלכלי אחד שלכאורה נובע מתיאוריה כלכלית מסוימת. ובכל זאת, הקפיטליזם

הגלובלי מעצב את מרחב ההזדמנויות ומבנה התמריצים של מדינות, והוא משפיע על אופק האפשרויות של מדינות וחברות מקומיות. כך, למשל, הסוציאל-דמוקרטיה האירו-פאית היא תוצר של קונפיגורציה מסוימת של ההגיונות הכלכלי והטריטוריאלי ששררו בתקופה שלאחר מלחמת העולם השנייה. המפנה הניאוליברלי בשנות השמונים שינה את הקונפיגורציה הזו ושינה גם את אופק האפשרויות של מדינות. כאשר הקונפיגורציה משתנה, עלינו לחשוב מחדש כיצד לתרגם את הסנטימנט החברתי למוסדות ממשיים ולפרקטיקות קונקרטיות.

הקפיטליזם המדינתי שאפיין את העשורים שלאחר מלחמת העולם השנייה התאפשר כתוצאה מהסדר הבינלאומי יוצא דופן שעוצב בשנים שלאחר המלחמה. בזירה המקור-מית, הקפיטליזם המדינתי הושחת על משטר ייצור פורדיסטי (Fordist production regime), ששירת את המעמד הבינוני שהורכב ברובו מעובדים. מעמד העובדים הנה מייצוג פוליטי בדמות ארגוני עובדים בעלי עוצמה ומפלגות עובדים שפעלו בזיקה לארגוני העובדים. הפוליטיקה המקומית של רוב המדינות המתועשות והמערביות הוגדרה על-פי הציר הפוליטי של שמאל סוציאל-דמוקרטי המייצג את העובדים וימין ליברלי המייצג את האינטרסים של ההון.

היציבות של משטר הייצור הפוסט-פורדיסטי-סוציאל דמוקרטי במערב התאפשרה בזכות קיומם של שני מוסדות בינלאומיים: המשטר הבינלאומי של הליברליזם המשוקע (embedded liberalism) וההיררכיה המבנית בין מדינות המערב לעולם השלישי. משטר הליברליזם המשוקע עוצב במסגרת הסכמי ברטון וודס ב-1944, והיה מבוסס על הסכמים רב צדדים בתחום הסחר הבינלאומי, פיקוח על תנועות הון, ומערכת מוניטרית בינלאומית של שערי חליפין קבועים אך מתואמים. הפיקוח על תנועות הון סיפק למדינות הקטנות והפריפריאליות הגנה מפני כוחות השוק הגלובליים. הגנה זו אפשרה למדינות לנהל מדיניות פיסקלית ומוניטרית בהתאם לתנאים המקומיים ובהתאם לדרישות הקבוצות החברתיות המקומיות. כמו כן, הסכמי הסחר (GATT) היו בעלי אופי לא חודרני, והם אפשרו למדינות לעודד את התעשייה המקומית.

העוצמה הכלכלית, הצבאית והפוליטית של ארצות הברית היא זו שאפשרה את הליברליזם המשוקע. ארה"ב יצרה מבנה תמריצים באמצעות תגמול חיובי ושלילי שהבטיח כי מדינות יפעלו בהתאם לכללי המשחק של הליברליזם המשוקע. החשש מפני זליגת הקומוניזם הצדיקה רמה גבוהה של הוצאות ממשלתיות להבטחת רמת החיים במדינות

**הקפיטליזם
המדינתי
והשטע
החברתי בין
הון לעבודה**

הליברליות והקפיטליסטיות. כך, ההגמוניה המערבית - האמריקאית - הבטיחה אספקה של אנרגיה שתדלקה את הצמיחה בעולם המערבי.

הקשר הסיבתי בין הקפיטליזם המדינתי לסדר העולמי של הליברליזם המשוקע הוא קריטי לצורך הדיון שלנו. הקפיטליזם המדינתי בשנות החמישים, השישים והשבעים, לא היה מתאפשר ללא המטריה הבינלאומית שסיפק. אם אחזור לדימוי הדירה והחצר המשותפת: במקרה זה, טיפוח החצר המשותפת לא היה בגדר מותרות בלבד, אלא הכרח לשם השיפור באיכות החיים בדירה הפרטית.

מה שהביא לקריסת הליברליזם המשוקע, וכתוצאה מכך גם לנטישת המודל של הקפיטליזם המדינתי, היה הכרסום ביציבותו כתוצאה מליברליזציה פיננסית זוחלת, שהובילה לבסוף לליברליזציה מוחלטת של תנועות ההון ולניוד שערי החליפין. קשה למצוא בספרות תשובה ברורה לשאלה מה היו הגורמים שהובילו לתהליך זה, אילו מדינות הניעו אותו ואילו מדינות נהנו ממנו. ביתר שאת, אין תשובה חד-משמעית לשאלה האם תהליך הליברליזציה הפיננסית היה תוצאה הכרחית של מגמות כלכליות, או שמא תוצאה של פעולה מכוונת מצד מדינות. יחד עם זאת, קיימת הסכמה לגבי עובדה אחת: הליברליזציה הפיננסית שינתה את המערכת העולמית מן היסוד, פירקה את התשתית המוסדית הגלובלית שאפשרה את הקפיטליזם המדינתי, והכניסה אותנו לעידן הניאוליברלי הפוסט-פורדיסטי. הגלובליזציה הפיננסית הפכה את המערכת הבינלאומית למגרש המשחקים של התאגידים הגלובליים, ובפרט של המגזר הפיננסי. תהליכי התנועה לקראת השוק (marketization) במגזר הפיננסי היו מהירים יותר והתוצאות שלהם אגרסיביות יותר, משום שבניגוד למערכת הסחר הבינלאומי, המגזר הפיננסי לא היה כבול לתהליכי ייצור שחייבים להיות ממוקמים במרחב טריטוריאלי וגיאופוליטי. ההון אינו כפוף להגיון הטריטוריאלי באותה מידה שבה סחורות ושירותים כפופים להגיון זה. כך, למעשה, הדה-טריטוריאליזציה של ההון כוננה את התשתית הגלובלית שאפשרה לתאגידים הבינלאומיים להפוך לתאגידים רב-לאומיים בעלי היקף הכנסות ורווחים עצום וחסר תקדים.

מנקודת המבט המציבה במרכז את רווחת האזרחים, לגלובליזציה הכלכלית היו מספר הישגים לא מבוטלים. אחד הבולטים הוא שינוי יחסי הכוח בין הצפון הגלובלי והדרום הגלובלי, וחלוקה סימטרית יותר של הצמיחה וההכנסות בין המדינות המפותחות והמתפתחות. תהליכי הליברליזציה הפיננסית אומנם יצרו פערים עצומים בהכנסות ובנכסים במדינות המפותחות, אך גם הביאו לפיתוח כלכלי מהיר בדרום הגלובלי ולצמצום העוני הגלובלי.

**הקפיטליזם
הגלובלי**

הגלובליזציה הכלכלית הפכה את הקפיטליזם העולמי למכונה יעילה יותר, אך גם לשבירה יותר ויציבה פחות. תהליכי הייצור פורקו לחוליות בשרשרות ייצור גלובליות שנמתחו בין מדינות ויבשות. כיום, כ-70 אחוז מהסחר העולמי מתרחש במסגרת שרשראות סחר גלובליות בעלות אורך ורמת מורכבות הולכת וגדלה. מבנה זה של הסחר העולמי חושף את החברות האנושיות לסיכונים גדולים יותר, והופך את המערכת הגלובלית לשברירית. לכן, למשברים מקומיים יש פוטנציאל להתפשט במהירות ולהצית משברים אזוריים וגלובליים. בעוד ההון יכול להגן על עצמו בפני הסיכונים הגדלים, העובדים בתעשיות הגלובליות לא יכולים לעשות זאת ללא מערכת רווחה ורשתות בטחון חברתיות.

שרשראות הייצור הגלובליות התפתחו במקביל לתשתית פיננסית גלובלית המאפשרת לשווקים פריפריאליים בתקופות של יציבות להנות מגישה לשווקים גלובליים נזילים. אולם השכלול של השווקים הפיננסיים גם הפך את המערכת הפיננסית העולמית לרגישה הרבה יותר לזעזועים. מאז שנות התשעים, משברים פיננסיים פרצו בתדירות של כאחת לעשור: משבר החוב באמריקה הלטינית באמצע שנות התשעים, המשבר האסיאתי בסוף העשור, והמשבר הפיננסי הגלובלי והאירופאי כעשור מאוחר יותר.

משברים אלו והתגובות להם הפריכו חד משמעית את התזה כי שווקים חופשיים יכולים נוטים לאזן את עצמם. הם חיזקו את התזה הנגדית, ההיפותזה של חוסר היציבות הפיננסית (Financial Instability Hypothesis), שלפיה שווקים פיננסיים נוטים לחוסר יציבות ומשבירות. כדי למנוע קריסה, הרשויות במדינות השונות, בעיקר בנקים מרכזיים ומשרדי אוצר, השתמשו במשאבים ציבוריים כדי לחלץ חברות פרטיות שלקריסתן היה צפוי להיות מחיר חברתי עצום. חבילות הצלה אלה אומנם מנעו קריסה כלכלית, אך היה להם גם מחיר חברתי: הם העמיקו את אי-השוויון ולא צמצמו אותו. ממשלות פרשו רשת בטחון פיננסית לחברות פרטיות, אך לא פרשו רשת בטחון חברתי לאזרחים ועובדים.

הגלובליזציה - אך לא היא לבדה - פירקה בהדרגה את הבסיס הפוליטי של הקפיטליזם הפורדיסטי, שהיה מבוסס על מאזן כוחות בין עוצמתו של ההון לעוצמתם של העובדים המאורגנים. מהפכת ההייטק וכלכלת הידע (knowledge economy) שינו מן היסוד את המבנה של כוח העבודה, שפוצל בין קבוצת העובדים הקטנה שנסקה בענפים עתירי הטכנולוגיה לבין כל שאר העובדים. מעמד העובדים - כסובייקט חברתי ופוליטי - התפרק לחלקים, ואיתו הבסיס החומרי של הזהות והסולידריות המעמדית. במדינות המפותחות המעמד הבינוני הלך והצטמצם. המשרות הקבועות במפעלי הייצור

**הקפיטליזם
הגלובלי
והשסע
החברתי החדש**

הגדולים הוחלפו במשרות חלקיות, של מעמד מעמד הפרילנסרים והפרקריאט. הפיתוחים הטכנולוגיים חיסלו את הכלכלה הפורדיסטית, ובמקומה הופיעה כלכלת הידע שיצרה מקומות עבודה איכותיים, שסף הגישה אליהם מבחינת השכלה הוא גבוה, לצד מקומות עבודה נחותים מבחינת השכר, היציבות והחלקיות. בתנאים אלו, מפלגות הפועלים כבר לא יכלו לספק בית פוליטי לעובדים שמנעד האינטרסים שלהם התרחב. הפיצול הגדל בין העובדים מבחינת האינטרסים הכלכליים התרחב, והעבודה איבדה את מעמדה ככזו המגדירה את הזהות הפוליטית, החברתית והכלכלית של האזרח. במקביל, גם האינטרסים של ההון פוצלו: התאגידים הבינלאומיים קידמו גלובליזציה חסרת גבולות, ואילו עסקים מקומיים ביקשו את ההגנה של המדינה מפני תחרות גלובלית. להון, מטבעו, קל יותר מלפועלים להתאים את עצמו לתנאים החדשים.

השסע החברתי בין הון לעבודה שאפיין את משטר הצבר ההון הפורדיסטי איבד את הדומיננטיות לטובת שסעים חברתיים וזהויות חדשים. סוגיות פוליטיות חדשות עיצבו את השיח הציבורי: זהויות אתניות (שחורים/לבנים בארה"ב, מזרחים/אשכנזים בישראל), פוליטיקה מגדרית ולהט"בית, והסוגיה של שינויי אקלים. כיצד ניתן לארגן את כל השסעים הללו לכדי תפיסה פוליטית קוהרנטית? לא ברור. אחד השסעים הדומיננטיים החדשים הוגדר באמצעות סוגיית הגלובליזציה. הגלובליזציה הכלכלית יצרה הזדמנויות חדשות עבור עובדים שהצליחו להתאים את עצמם ולחדור לענפים שפרחו בזכותה. הענפים הגלובליים פעלו בטריטוריות לאומיות שונות, אך התנהלו לפי חוקי משחק גלובליים, ובין היתר העניקו שכר גלובלי בשדה מקומי. האחרים, לא רק שלא נהנו מפירות הגלובליזציה, אלא נאלצו להתמודד עם פערי שכר גבוהים יותר ועם פער דיגיטלי הולך ומעמיק.

ניתן להתייחס לשסע הגלובלי/מקומי כמסמן-על המנקז לתוכו שסעים נוספים המתקיימים גם ברמה המטריאלית-הכלכלית וגם ברמה הסימבולית-הזהותנית. הגלובליות מייצגת את "הלבנים" אשר מגדירים ותופסים את עצמם כמי שיכולים לחיות בכל מקום וכמי שמחוברים לזהויות טרנס-לאומיות. אלו מיחסים משקל רב לשמירה על זכויות אדם באשר הוא אדם. בכלל זה, סוגיות מגדריות הכוללות פוליטיקה להט"בית, ממקומות גבוהה בסדר העדיפויות שלהם, ומשבר האקלים נתפס בקרב הגלובליסטים כמשבר הדחוף ביותר הדורש התגייסות פוליטית. מנגד, מתקיימות זהויות המוגדרות ביחס למקומי, הלאומי, הקהילתי ואף הדתי. אלו, המכונים לעיתים "פופוליסטים" מאמצים גישה חברתית שמרנית, עם נטייה למסורתיות והסתגרות בקרב המשפחה, הקהילה והלאום. ודוק: יש להיזהר לא

**פוליטיקה
חדשה**

לייחס לדיכוטומיה של הגלובלי/מקומי באופן פשוט וטכני: הגלובליסטים לא באמת חיים את הגלובלי, באותה מידה שהקהילתניים אינם מנותקים מן הגלובלי. אחת ההשלכות של הדומיננטיות של השסע הגלובלי/מקומי היא הפגיעה בשמאל המסורתי (יותר מאשר בימין המסורתי). זאת מכיוון שעולם הערכים של השמאל המסורתי – השמאל הסוציאלי-דמוקרטי – אינו יכול להתכחש בצורה מוחלטת לשאיפה לצדק אוניברסלי ולזכויות האדם (והעובד), ומנגד, הוא אינו יכול לנטוש את הבסיס הפוליטי, חברתי וכלכלי שלו, בקרב העובדים וארגונים העובדים, המגדירים את ה"עם" (populus). השמאל המסורתי אינו יכול לנטוש את האליטה האינטלקטואלית והתרבותית הלבנה, ומנגד הוא אינו יכול להרשות לעצמו להתנכר לעם, גם כאשר העם מתנכר לו. בפועל, השמאל המסורתי ננטש על-ידי שתי הקבוצות הללו: האליטה התרבותית אימצה אג'נדת שמאל ליברלית-פרוגרסיבית בעלת אופי גלובלי, ואילו ה"עם" פנה לאידיאולוגיות מקומיות מובהקות בעלות אופי לאומי או פופוליסטי.

הפיצול של השמאל המסורתי נעשה בולט במיוחד באירופה. סוגיית הפליטים פיצלה בין המעמד הבינוני הגבוה, אשר אימץ גישה גלובליסטית, שלפיה לאירופה יש מחויבות לקבל את הפליטים והמהגרים לשטחה, ואילו המעמד הבינוני הנמוך הצטרף למחנה ה"פופוליסטי" על בסיס ההנחה לאירופה יש מחויבות בראש וראשונה לאזרחיה. מנקודת המבט של הפופוליסטים, עמדת האליטה הכלכלית והתרבותית האירופאית מהווה מירוק המצפון ההיסטורי האירופאי על חשבון המעמדות הנמוכים. את השאלה האם המעמדות הנמוכים אכן משלמים מחיר חומרי או רק תופסים את עצמם כמי שמשלמים מחיר כזה נשאר בשלב זה פתוחה.

כך, המצב הגלובלי שבו אנו נטועים מגדיר עבורנו מחדש את השסע החברתי-כלכלי הדומיננטי. אנחנו חיים בעולם גלובלי, בין שאנחנו חלק מן האליטה האינטלקטואלית (או תופסים את עצמנו ככאלו) ובין שאנחנו חלק מן המעמדות הנמוכים יותר, הנפגעים מן הגלובליזציה (או תופסים את עצמנו ככאלה).

בעוד היינו כולנו נתונים בעיסוק בהשלכות של הגלובליזציה והליברליזציה, היכו בנו שני משברים קשים: המשבר הפיננסי לפני עשור, ומשבר הקורונה בשנתיים האחרונות. היו רבים שתפסו את המשברים הללו כתוצאה של הקפיטליזם הגלובלי, ולכן כהזדמנות לשינוי ונסיגה מן הגלובליזציה. בעיני רבים המשברים הללו יצרו מצג שווא, כאילו אם הקפיטליזם הגלובלי הוא הבעיה, אז הנסיגה ממנו היא הפתרון. במאמר קצר זה ביקשתי להפריך

**משבר
הקורונה:
הסיכון הכפול**

תפיסה זו: הקפיטליזם הגלובלי הוא המצב הקיומי של החברה האנושית בעת הזו. המצב הקיומי הזה הוא תוצאה של תנאי הייצור העכשוויים (טכנולוגיה) ושל אופן הארגון הכלכלי. משמעות הדבר היא שאם ינטשו את הקפיטליזם הגלובלי, החברות האנושיות יאלצו לשלם מחיר חומרי וערכי גדול: מחיר חומרי במובן של רמת חיים ואיכות חיים, ומחיר ערכי במובן של שינוי או אפילו נטישה של התרבות הליברלית-דמוקרטית. על אף הביקורת שאפשר למתוח על הנזקים שיוצרת כלכלת השוק הגלובלית, קשה שלא להכיר בכך שככלכלת שוק היא צורת ארגון כלכלית ש"עובדת". כלומר, היא מאפשרת ייצור של מוצרים והפצתם ברחבי הגלובוס, וזאת תוך כדי שמירה על ערכים דמוקרטיים-ליברליים. מכאן לא ניתן להסיק אמנם שזו צורת הארגון הכלכלי הטובה והיעילה ביותר שתיתכן, אולם במסגרת ההיסטוריה הכלכלית המוכרת לנו, היא צורת ארגון לא רעה. לכן, לדעתנו, זו הנחת עבודה סבירה שהנסיגה מן הגלובליזציה תהייה כרוכה בפגיעה ברמת החיים, ואולי גם בפגיעה באורח החיים הדמוקרטי-ליברלי.

למעשה, אנו ניצבים כיום בפני סיכון כפול: הסיכון האחד הוא שנמשיך כרגיל. כלומר, שנראה במשבר הקורונה מכה קלה בכנף של הקפיטליזם הגלובלי, שעדיין ממשיך לתפקד לא רע, בניכוי משברים פיננסיים, מגיפות ותחושה רווחת כי הכלכלה עובדת בשביל המעטים על-חשבון האזרחים. מנגד, הסיכון האחר הוא שנחליף את ההיפר-גלובליזציה בלאומנות ישנה וטובה, שנחליף את השוק בשלטון ריכוזי וסמכותני, או, במילים אחרות, שנזניח את החצר המשותפת ונסתגר במקום הפרטי (הלאומי). קיימת סכנה שנשכח שהגלובליזציה היא זו שהביאה את הקולוניאליזם האירופאי לסיומו, או שקריסת המעמד הבינוני במדינות המפותחות הייתה מלווה בעליית המעמד הבינוני בחלק מן הקולוניות לשעבר. קיים סיכון שכעת, בעת משברית שבה נראה כאילו השמיכה אינה מספיקה לכולם, נאמץ מהר מדי וחזק מדי את האתוס של "ענייני עירנו קודמים" באופן שיצדיק עולות מיותרות ממש.

כדאי לזכור שרגשות פטריטיים ולאומיות בריאה אינם עומדים בניגוד לגלובליזציה, כאשר זו מרוסנת ומוסדרת באמצעות הסדרים בינלאומיים, ארגונים בינלאומיים ורשתות טרנס-לאומיות של ידע, מומחים ומוסדות. גלובליזציה היא למעשה מה שמדינות עושות ממנה. באותה מידה שמדע המדינה מסווג סוגים של משטרים פוליטיים מקומיים, כך ניתן לזהות צורות שונות של צורות קיום גלובליים, של חוקי משחק גלובליים ושל מוסדות גלובליים. במובן זה, בין המקומי (לאומי) לגלובלי מתקיימים יחסים של כינון הדדי: המדינות מעצבות את השדה הגלובלי, והגלובלי משפיע על צורות הקיום המקומיות (לאומיות).

משבר הקורונה, אם כן, מחדד את הצורך בבנייה מחדש של יכולות מדינתיות שפורקו במהלך העשורים האחרונים. אולם בנייה מחדש של יכולות אלו אינה דורשת עידוד של זהות לאומית המוגדרת בניגוד לחזון הגלובליסטי. להפך: כדי להתמודד עם האתגרים והבעיות של הקפיטליזם הגלובלי כיום, אנו זקוקים יותר מאשר אי-פעם לחזון גלובליסטי. חזון גלובלי כזה, אינו עומד בניגוד לאינטרסים של הקבוצות החברתיות המקומיות, ואם זה כך, הרי שהוא פגום ויש לנסחו מחדש. משבר הקורונה חשף ביתר שאת את העובדה שאנחנו לא יכולים להרשות לעצמנו להזניח את החצר המשותפת הגלובלית.